

ДУБОКО, ДОЛЕ

Брус Четвин, *На Црном бреџу*, прев. Ален Бешић, „Агора”, Зрењанин 2013

Иако у маниру опсежних, дијахронијских нарација обухвата готово читав 20. век, овај Четвинов роман ипак није историјски, бар не у ужем смислу те речи. Разлог није само у томе што су његови јунаци настањени у велшкој забити у којој су одједи епохалних догађаја позни и искривљени, већ зато што нико од њих у повести више не проналази смисао сопственог удеса; како век одмиче, они су све вештији и упорнији у игнорисању цивилизације. Зато се ни очигледна нездравост њихове мале заједнице, утонуле у злурадост и хипокризију, у наслађивање туђом пропашћу, не може објаснити духом времена: њени корени су дубоко у људима, атавистички и моћнији од било ког друштвено-политичког заплета.

На Црном брегу се укрштају судбине више породица суочених са нестајањем: настојећи да сачувају куће својих предака и да у њима конзервирају минута времена, јунаци их заправо жртвују прошлости и осуђују на урушавање и пропаст; гротескност таквог настројења појачана је чињеницом да нико ту није коленовић, да су им породичне историје кусе или фалсификоване; Бикертонови, на пример, који господаре околином, обични су трговци који су се недавно обогатили и као што живе у лажном дворцу, саграђеном по узору на замкове некадашњих великих земљопоседника, тако је и њихово племство без (историјског) основа и фалсификовано. Док, с друге стране, Џоунсови куповином околних запустелих имања настоје да што је могуће више одмакну границе непријатељског света, а фарму на Стени настањују нежељена и одбачена деца. Сам појам породице се суштински мења и извитоперује: закони живота под истим кровом обавезују снажно, попут крвног сродства, а у брачним креветима, уместо супружника, спавају браћа и сестре.

Далеко од света, на осами, скучени животни простор јунака почиње да се раслојава: не чини га више само оно што је чулима доступно, већ и оно што их превазилази. Њиховој, доследно испарцелисаној слици света (на горе и доле, близу и далеко, своје и туђе, отворено и затворено), недостаје само једна димензија, и то димензија пролазности, времена. Саткан од мноштва упечатљивих и све теже сагледивих детаља, опис Црног брега је час дослован а час фигуративан, па се више и не односи на конкретан пејзаж, већ постаје огледало односа између човека и виших сила (вечности); драматизација таквог односа није могућа, немогуће га је било побољшати, било раскинути; људско биће је само детаљ у том бујном и бескрајном пејзажу; нараштаји се неумољиво смењују, а непоновљивост индивидуе је потпуно неприметна, попут непоновљивости неке траве или цвета.

Последњи, симболичан, али истрајан отпор егзистенцијалном безизлазу представља тежња јунака за даљином, за тропским пределима, очитована кроз неговање егзотичног биља, кроз страст према књижевности или географским атласима; ова склоност зближава јунаке који се у самом току радње ниједном не сусрећу. С друге стране су они који су дигли руке, унапред се предајући фатуму и допуштајући да им нарав и судбине обликује поднебље, тај готово уклету, магловиту и пусти предео. Као што је брак Ејмоса и Мери Џоунс показао, заједничког језика између ове две велике групе јунака нема нити може да га буде: између њих су се испречили нетрпељивост, неразумевање и мржња.

Тако се Четвинова слика света удваја на свим плановима; иако су нераскидиво повезана и међусобно зависна, у та њена два супротстављена лица може се гледати једино наизменично, док су канали за посредовање ирационални, воде кроз слутњу смрти и силазак с ума. Значајно се поистовећујући с биљкама и животињама, Четвинови јунаци у оваквим околностима делују аветињски, утварно и дивље.

Браћа Бенцамин и Луис Џоунс, чија судбина представља стожер романескне радње, идентични су близанци; они без речи размењују мисли, деле болове и умиру ако су раздвојени. Симпатијски се доследно и неповратно преливајући један у другог, они не допуштају да се између њих формира здрава дистанца, а повремено ни сами не знају чији их одраз посматра из огледала; као што је њихов отац објаснио пред војном комисијом, они и нису две личности, већ једна, у два тела. Али, упркос томе, немогуће их је заменити, постојаног су идентитета, јер се самоодређују кроз међусобно контрастирање: Луис проналази самога себе у потчињавању Бенцамину, док се Бенцаминов живот своди на управљање Луисом; у неком гротескном виду, Бенцамин је Луисов alter ego, а Луис Бенцаминов id.

Њихов инцест јесте симболичан, али због тога није мање стваран: пошто су им узроци љубоморе табуисани, а друштвени инстинкти неразвијени, међусобна приврженост браће постаје сурова, облик је злостављања. Бекство од тоталитарног спољашњег света, дакле, и бескомпромисна самоизолација нису их довели до слободе, већ само до другачијег, притворнијег облика тоталитарности, до непрестаног међусобног надзирања и аутодетерминисаности; кајући се и стидећи због исполене похоте и сексуалног односа са женом, Луис ће себе библијски казнити, сакаћењем руке која га је саблазнила.

Иако их је, до краја послушне, суштински одредила воља покојне мајке, оквир за разумевање њихове судбине даје отац, Ејмос (својевремено, страствени резбар рамова свих врста): покоран огорченој мајци којој га је препустио недовољно заинтересовани отац, крила рано подсечених (да не би отперјао у Аргентину), заменивши чежњу за даљином браком са женом из далека, Ејмос се много трудио, али је

свеједно протраћио живот, излудео од спутаности и горког понижења. Раздвајајући његовог идеалног наследника на „разумног” Бенцамина и „телесног” Луиса, приповедач је обелоданио не само Ејмосове инхибиције, већ све што се таложило у (колективној) подсвести неименованих предака. Нико од њих није ни покушао да допре до сржи проблема; да ли је ту било мржње према дволичним и лицемерним мајкама или је све било само репресија којој су се синови мазохистички радо предавали, да ли су заиста били спокојни у својој морбидности и колико су им дубине уопште мрачне, то се не зна.

Трагедија Џоунсових је у томе што су им се све амбиције изокренуле и постале комичне: Ејмос је сањао да буде домаћин и породични патријарх, а уместо њега, све то је постигла његова супруга Мери, „Казанова” Луис је до смрти делио кревет једино с рођеним братом, док је чуварног Бенцамина заиста раскућила безобразна жена, али не тако што му је, како се прибојавао, отела брата, већ тако што му је, једноставно, сву имовину бацила или продала, чак и њега самог.

Пошто су ментални статуси осталих јунака такође проблематични, јер живе у стварностима које су сами изградили а које су другима недоступне, споља гледано ексцентричне и страшне, а изнутра утешно кохерентне, у овом роману и нема контрадикција између главних и споредних јунака, хијерархија између људи. Зато ту лудило није болест, већ знак престанка функционисања са другима, суштинског и неповратног распада људске заједнице, што јесте једно од главних искустава 20. века.

Иако је изабрао статус свезнајућег приповедача, Четвин не оклева да га компромитује, јер не тежи реалистичко-миметичком приказу породичне историје, већ њеној идеолошки циљаној интерпретацији, разрађеној у преконцепцијама романа. И то је један од начина на који је ова мегалопска структура ипак постала постмодерна.

Весна ТРИЈИЋ